

RADA FUNDACJI

Halina Bortnowska-Dąbrowska   Marek Antoni Nowicki
Jerzy Ciemniowski   Teresa Romer
Janusz Grzelak   Mirosław Wyrzykowski
Michał Nawrocki

ZARZĄD FUNDACJI

Prezes: Danuta Przywara
Wiceprezes: Maciej Nowicki
Sekretarz: Piotr Kładoczny
Skarbnik: Elżbieta Czyż
Członek Zarządu: Janina A. Kłosowska

Warszawa, 29 kwietnia 2016 r.

849 //PSP/MSZ

Szanowny Pan
dr Adam Bodnar
Rzecznik Praw Obywatelskich
Aleja Solidarności 77
00 - 090 Warszawa

Szanowna Pani
Justyna Róża Lewandowska
Dyrektor Krajowego
Mechanizmu Prewencji
Aleja Solidarności 77
00 - 090 Warszawa

W dniu dzisiejszym Helsińska Fundacja Praw Człowieka („HFPC”) wystosowała pisma do Wojewody Mazowieckiego oraz Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z apelem o podjęcie działań zmierzających do wzmocnienia nadzoru nad działalnością prywatnych placówek prowadzących działalność gospodarczą w zakresie całodobowej opieki nad osobami niepełnosprawnymi, przewlekle chorymi lub osobami w podeszłym wieku. Do obu tych wystąpień skłoniły nas ostatnie doniesienia medialne oraz sprawy napływające do HFPC, z których wynika, że w tego typu jednostkach może dochodzić do poważnych naruszeń praw człowieka. Oba wystąpienia załączamy do niniejszego listu.

HFPC z satysfakcją przyjęła informacje o działaniach podjętych przez Rzecznika Praw Obywatelskich w związku z informacjami o naruszeniach praw człowieka, do jakich mogło dochodzić w domu opieki dla osób chorych na Alzheimera w Trzciance. Niemniej, w naszej ocenie nieprawidłowości w funkcjonowaniu tej placówki mogą być symptomem dużo szerszego problemu wynikającego z braku adekwatnego nadzoru publicznego nad działalnością prywatnych instytucji opiekuńczych. Z tego względu HFPC pragnie zaapelować do Krajowego Mechanizmu Prewencji („KMP”) o przeprowadzenie wizytacji w wybranych prywatnych placówkach całodobowej opieki nad osobami niepełnosprawnymi, przewlekle chorymi lub osobami w podeszłym wieku. W naszej ocenie, wizytacje takie byłyby wskazane i dopuszczalne mając na uwadze szeroki mandat, jaki art. 4 Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania („OP-CAT”), przyznaje Krajowemu Mechanizmowi Prewencji.

Stosownie do tego przepisu, państwa-strony Konwencji zezwalają na przeprowadzanie wizyt we wszystkich miejscach zatrzymań, rozumianych jako wszystkie miejsca pozostającym pod jurysdykcją i kontrolą państwa, w których przebywają lub mogą przebywać

osoby pozbawione wolności na podstawie polecenia organu władzy publicznej bądź za jego namową, zgodą lub przyzwoleniem. OP-CAT nie ogranicza zatem uprawnień krajowych mechanizmów prewencji do wizytacji podmiotów publicznych. Pozbawieniem wolności jest z kolei każda forma zatrzymania lub uwięzienia bądź umieszczenia osoby w publicznym lub prywatnym miejscu odosobnienia, którego osobie tej nie wolno z własnej woli opuszczać, na mocy polecenia jakiegokolwiek władzy sądowej, administracyjnej lub innej.

W ocenie HFPC prywatne instytucje opiekuńcze mogą stanowić „miejsca zatrzymań” w rozumieniu OP-CAT. Nierzadko bowiem zdarza się, zwłaszcza w przypadku placówek dla osób z niepełnosprawnością psychiczną lub umysłową, że przebywają w nich osoby całkowicie ubezwłasnowolnione, które mogą zostać w nich umieszczone wbrew własnej woli, lecz na wniosek opiekuna prawnego za zgodą sądu opiekuńczego wyrażoną w trybie art. 175 w związku z art. 156 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. W świetle obecnych standardów międzynarodowych, wyrażonych przede wszystkim w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz w przepisach Konwencji o ochronie praw osób z niepełnosprawnościami, nie ulega wątpliwości, że umieszczenie osoby ubezwłasnowolnionej bez jej zgody, lecz na wniosek opiekuna w różnego rodzaju placówkach całodobowej opieki (np. domu pomocy społecznej) stanowi formę pozbawienia wolności. Mając z kolei na uwadze udział sądu opiekuńczego w procedurze umieszczania osób ubezwłasnowolnionych w tego rodzaju instytucjach, należy uznać, że została spełniona także ujęta w art. 4 OP-CAT przesłanka związku pozbawienia wolności z działaniem instytucji państwowej.

Stosownie do art. 4 ust. 1 *in fine* OP-CAT wizytacje w miejscach zatrzymań przeprowadza się „w celu wzmocnienia, o ile to konieczne, ochrony tych osób [tj. osób pozbawionych wolności – dop. HFPC] przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.” Nie ulega wątpliwości, że w prywatnych instytucjach opiekuńczych może dochodzić do zachowań wypełniających znamiona tortur bądź okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, takich jak nadużywanie środków przymusu bezpośredniego, różnego rodzaju formy przemocy fizycznej i psychicznej, niezapewnienie odpowiednich warunków higienicznych i sanitarnych.

HFPC pragnie ponadto zauważyć, że wiele zagranicznych instytucji pełniących funkcje krajowych mechanizmów prewencji obejmuje swoimi wizytacjami także placówki prywatne. Przykładowo, z raportu duńskiego Rzecznika Praw Obywatelskich wynika, że w 2012 r. w ramach wykonywania funkcji krajowego mechanizmu prewencji przeprowadzono wizytacje w 26 placówkach, z czego aż 12 stanowiły jednostki prywatne.¹ Prywatne placówki zostały objęte wizytacjami krajowych mechanizmów prewencji także m.in. w Austrii² oraz Czechach.³

Mając powyższe na uwadze, HFPC stoi na stanowisku, że objęcie prywatnych instytucji całodobowej opieki nad osobami niepełnosprawnymi, przewlekle chorymi lub osobami w podeszłym wieku wizytacjami KMP byłoby w pełni zasadne. Zdajemy sobie przy

¹ *OPCAT Annual Report 2012*, Rzecznik Praw Obywatelskich Danii, s. 7, https://en.ombudsmanden.dk/publikationer/summary/opcat_annual_report_2012/ (dostęp: 29 kwietnia 2016 r.).

² Zob. *Annual Report on the activities of the Austrian National Preventive Mechanism (NPM) 2014*, Rzecznik Praw Obywatelskich Austrii, s. 68, <http://volksanwaltschaft.gv.at/downloads/76su3/Report%20on%20the%20activities%20of%20the%20NPM%20-%202014.pdf> (dostęp: 29 kwietnia 2016 r.).

³ *Report on the Activities of the Public Defender of Rights as the National Preventive Mechanism 2014*, Rzecznik Praw Obywatelskich Republiki Czeskiej, http://www.theioi.org/downloads/d7kpj/Czech%20OM_NPM%20Report_2014_EN.pdf (dostęp: 29 kwietnia 2016 r.).

tym sprawę z ograniczeń budżetowych KMP, niemniej z uwagi na skalę naruszeń praw człowieka, do jakich może dochodzić w omawianych tu jednostkach, jak również pozostawanie przez nie przez długi czas niejako poza systemem odpowiedniego nadzoru publicznego, objęcie ich wizytacjami powinno zostać uznane za priorytet.

*2 dyskusie w sekcji,
Katarzyna Wiśniewska*

Katarzyna Wiśniewska
Koordynatorka Programu Spraw
Precedensowych

Danuta Przywara

Danuta Przywara
Prezes Zarządu

